

Fes teva la cultura popular

Programa d'activitats educatives
a les Cases de la Festa

Quin bestiari!

Educació secundària obligatòria

Índex

DOSSIER PER AL PROFESSORAT	3
1. INTRODUCCIÓ	4
1.1. Presentació	4
1.2. Objectius generals	5
1.3. Estratègies i metodologia	5
1.4. Dinàmica i temporització	6
2. PREVISITA	6
3. VISITA	9
4. POSTVISITA	10
MATERIAL PER ALS ALUMNES	12
ANNEX: Recursos	21

DOSSIER PER AL PROFESSORAT

Quin
bestiari!

Educació secundària
obligatòria

**Fes teva
la cultura
popular**

1. Introducció

1.1. Presentació

Cada dia són més els joves que decideixen formar part d'una de les noranta entitats de cultura popular i tradicional existents a Barcelona. No únicament per l'atractiu i la diversió que suposa ser-ne membre, sinó pel gran nombre de valors personals que hi estan associats. La cooperació, la participació, la solidaritat i la implicació en el territori són valors necessaris per a les noves generacions per conèixer en societat i afrontar els reptes que presenta el segle XXI. **La cultura popular i tradicional forma part de la nostra memòria i identitat col·lectiva que cal preservar per adaptar-se als nous temps sense perdre els orígens i la singularitat.**

Per tot això l'Ajuntament de Barcelona, a través de **la xarxa de Cases de la Festa, posa a l'abast de les escoles un programa d'activitats educatives que pretén acostar a infants i joves les particularitats i característiques de la cultura popular i tradicional catalana.** Les activitats educatives permetran als alumnes conèixer els orígens i viure en primera persona les activitats que duen a terme les colles de castellers, gegants, diables, bèsties, les cobles, els esbarts dansaires o els grups de flamenc.

El treball que teniu a les mans pretén oferir eines per treballar la cultura popular i tradicional com a part del nostre **patrimoni col·lectiu**. A partir d'una activitat prèvia a la visita, el taller desenvolupat en una de les Cases de la Festa, i una activitat posterior a la visita, el grup classe podrà conèixer una expressió concreta de la nostra **cultura popular, el bestiar festiu**, els seus orígens i evolució, així com treballar els valors que li són propis, com **la solidaritat, la creativitat, el treball en equip o l'autoexigència**.

Però no només això, sinó que proposem als docents que, a partir d'aquestes activitats i el treball d'aquests valors, els aprofitin i en promoguin d'altres implícits en la temàtica, com són **el respecte per la diversitat, la memòria col·lectiva, les possibilitats d'evolució i transformació cultural, l'esperit crític, i la capacitat de reflexió**.

Forjar identitat i compromís amb el col·lectiu, educar en valors i descobrir la riquesa de la nostra cultura popular i tradicional. Aquests són alguns dels aprenentatges que preparen els nostres infants per viure en societat i formar-se com a ciutadans. Aquesta proposta de treball vol dotar d'eines els docents per ajudar-los a dur a terme aquesta difícil però engrescadora tasca, i entre tots **enriquir una mica més la nostra societat**. Hi trobareu la metodologia a seguir i tot un seguit de propostes d'activitats que parteixen sempre de seqüències d'ensenyament i aprenentatge i uns materials de suport. Per afavorir el procés, **hem ideat tot un seguit d'activitats que parteixen de preguntes problema i preguntes generadores, que propicien la participació i el treball en equip**. Tanmateix, són propostes obertes que es poden negociar, escurçar i/o ampliar tant com vulgueu, però que en qualsevol cas us permetran dinamitzar les sessions de treball a partir de l'observació, la reflexió, el qüestionament, la formulació d'hipòtesis, l'arribada a conclusions i la posada en comú.

1.2. Objectius generals

La proposta planteja que els alumnes siguin competents per:

1. Identificar la cultura popular i tradicional com a part del nostre patrimoni immaterial, que requereix la participació per assegurar-ne la supervivència.
2. Identificar el conjunt de valors vinculats a les expressions de cultura popular, així com el seu caràcter a la vegada tradicional i modern.

3. Reconèixer l'esforç per part dels membres de les entitats de cultura popular per dur a terme la seva activitat.
4. Conèixer els orígens del bestiar festiu i la seva evolució fins als nostres dies.
5. Participar activament en els actes de cultura popular de les festes dels seus pobles o ciutats.

1.3. Estratègies i metodologia

Aquest projecte parteix d'una metodologia participativa i globalitzadora que veu el coneixement com una xarxa de continguts transferibles i relacionals que permeten a l'alumnat endinsar-se en diferents àrees curriculars, tot creant vincles i sinergies entre ells. És per això que les **propostes de previsita, visita i postvisita volen incidir en el coneixement significatiu donant valor als coneixements previs, la reflexió, el desenvolupament de l'esperit crític i el qüestionament**. Són activitats que propicien la interrelació dels coneixements, el treball en equip, la resolució de problemes i el coneixement interdisciplinari.

Per tal d'organitzar les situacions d'ensenyament i aprenentatge des d'una perspectiva globalitzadora i relacional, plantejem una **metodologia a partir de preguntes problema** que els alumnes hauran de desenvolupar en cadascun dels apartats. Aquestes preguntes problema que proposem en la previsita, en la visita a les Cases de la Festa i en la postvisita permetran afavorir la motivació dels nois i noies respecte al tema a tractar, a partir del coneixement compartit, la investigació, la formulació d'hipòtesis, la conversa i la posada en comú.

1.4. Dinàmica i temporització

L'organització de l'activitat es desenvoluparà a partir dels eixos següents:

	Activitat	Descripció	Lloc i temps estimat de desenvolupament
PREVISITA	Què és la cultura popular i tradicional?	Presentació dels conceptes de cultura popular d'arrel tradicional i de patrimoni immaterial.	Aula, 2 h
VISITA	Quin bestiar!	Activitat entorn del bestiar festiu	Cases de la Festa, 2 h
POSTVISITA	Una festa patrimoni de tots!	Activitat de síntesi i aplicació a noves realitats del que s'haurà après en les diverses sessions.	Aula, 3 h (es pot ampliar segons l'aprofundiment de l'activitat)

2. Previsita

Què és la cultura popular i tradicional?

La previsita ajudarà a situar els coneixements previs, les concepcions i els interessos al voltant del tema per treballar, i aportarà uns conceptes complementaris que facilitaran el desenvolupament de les activitats que es desenvoluparan a les Cases de la Festa. Partirem dels interessos dels alumnes, que ampliaran els seus coneixements amb les diferents activitats, i a partir d'un treball individual i en equip que es posarà en comú a l'aula.

La pregunta dilema que ens permetrà començar a investigar i que ha de quedar resolta en finalitzar el conjunt d'activitats és:

En quina mesura la cultura popular i tradicional es pot considerar patrimoni cultural immaterial?

L'alumnat trobarà resposta a aquesta pregunta a través de la investigació i aproximació als conceptes de cultura popular, tradició i patrimoni immaterial. Per fer-ho proposem una activitat basada en la preparació d'una argumentació coherent que justifiqui el valor i la singularitat de les expressions festives de la cultura popular i tradicional catalana.

Què farem i com ho farem?

ACTIVITAT D'ENSENYAMENT I APRENTATGE

Partirem d'una avaluació inicial entorn de la qüestió següent:

- **Quines expressions festives de la cultura popular catalana coneixeu?**

A continuació, plantegem un cas hipotètic:

Imagineu que volem presentar una candidatura a la UNESCO perquè es consideri com a Patrimoni Cultural Immaterial de la Humanitat una de les expressions festives de la cultura popular catalana.

El grup classe es dividirà en diferents grups de treball que escolliran una de les següents expressions festives de la cultura popular i tradicional catalana que proposem per a la candidatura:

1. Els castells
2. Els gegants, nans i capgrossos
3. Les sardanes
4. El ball de bastons

(Aquesta proposta es pot ampliar a altres expressions festives segons els interessos del centre, el professorat o l'alumnat.)

Les candidatures i argumentacions es presentaran davant de l'aula en el suport que es consideri més adient (paper, Power Point, audiovisual, blog, etc.).

2. Investiga sobre l'expressió festiva de la cultura popular i tradicional catalana que has escollit (origens, en què consisteix i evolució al llarg de temps).

Com ho treballarem: Els alumnes s'hauran de documentar entorn de les diverses expressions festives de la cultura catalana. Es poden utilitzar fonts diverses: documentals, Internet, etc. Us proposem l'ús del llibre següent: J. Quintana i J. Puig, *Les Cases de la Festa de Barcelona: imatgeria, foc, música*; col. Quaderns del Consell de Coordinació Pedagògica, Institut Municipal d'Educació, Barcelona, 2013 (<http://www.bcn.cat/culturapopular>).

3. A partir de les imatges de què disposes al material complementari, reflexiona sobre quins valors consideres que són essencials en el desenvolupament d'expressions de la cultura popular.

Material associat: Imatges de diferents expressions festives de la cultura popular i tradicional catalana.

Com ho treballarem: Els nois i noies hauran de relacionar les diverses imatges amb els valors que mostren: creativitat, participació, esforç, integració, treball en equip, comunicació, diversió i identitat (*aquestes són algunes propostes; poden sorgir molts altres valors vinculats a les imatges*). A partir d'aquí reflexionarem sobre les raons que fan que aquests valors siguin essencials per a la realització d'aquestes expressions festives.

4. A partir de les conclusions extretes en les diferents activitats argumenteu la vostra candidatura i prepareu l'exposició.

Quin bestiar!

Educació secundària obligatòria

Fes teva la cultura popular

3. Visita

QUIN BESTIARI!

Tipus d'activitat: Visita taller adreçada a grups d'educació secundària obligatòria.

Durada: 2 hores

Lloc on es pot implementar: Centre d'Imatgeria Festiva del Poblenou (Can Saladrigas).
Casa dels Entremesos

L'activitat pretén que els nois i noies entenguin els motius pels quals, a Catalunya, hi ha tot un seguit d'expressions de cultura popular festiva en les quals el bestiar té un paper clau; també donar eines per tal que el grup classe s'aproximi a les diferents festes amb bestiar que es duen a terme a Barcelona, les conegui i en gaudeixi. La seqüència d'ensenyament s'inicia amb la pregunta dilema següent:

Com és que *traiem bèsties a passejar durant les festes?*

Ens interessa incidir tant en la llarga tradició d'aquesta expressió festiva com en les aportacions recents de les noves colles de bestiar, per tal que els alumnes es familiaritzin amb l'origen i evolució del bestiar festiu, la gran i recent expansió del fenomen, la tipologia de les figures i el seu simbolisme, així com en els passos bàsics per al disseny, la creació i l'ús de les carcasses zoomorfes.

Per fer-ho organitzarem els continguts des de dues perspectives diferents: tradició i innovació. La tradició ens permetrà comprendre que aquesta expressió de cultura popular té unes arrels antigues i profundes, des del simbolisme dels animals en les cultures antigues, fins a l'aparició dels entremesos en les processons de Corpus i la seva evolució. D'altra banda, en l'àmbit de la innovació podran conèixer la recuperació i creació de bestiar nou amb el retorn de la democràcia i l'ocupació del carrer com a espai públic i de celebració. Veurem com el nou imaginari i les noves propostes festives, malgrat mantenir certes arrels històriques, se'n desvinculen fins a donar origen a nous simbolismes i noves celebracions.

Per portar a terme el procés d'ensenyament aprenentatge organitzarem l'activitat amb una metodologia participativa, que es desenvoluparà en tres fases:

- 1. Fase d'exploració:** es partirà de situacions reals perquè els nois i noies reconeguin el que aprendran i per a què els servirà. Avaluació inicial.
- 2. Fase d'introducció de punts de vista nous:** introducció de contingut nou. Oferir informació, provocar dilemes i debats. Plantejament d'hipòtesis.
- 3. Fase d'aplicació:** síntesi de continguts i aplicació de punts de vista nous a altres contextos per interpretar la realitat. Comparació amb els punts de vista inicials. Formulació de conclusions.

4. POSTVISITA. Una festa patrimoni de tots!

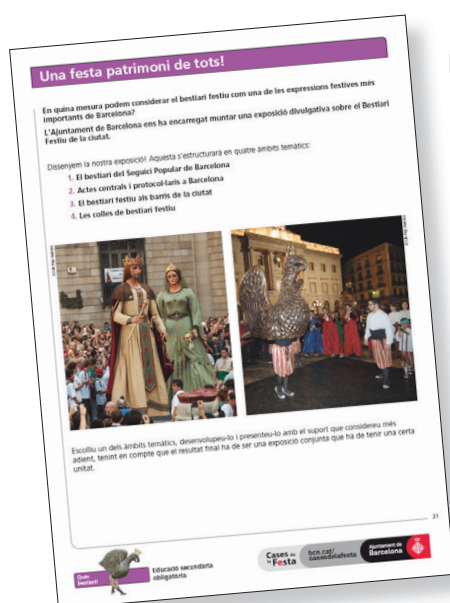
La postvisita pretén que l'alumnat continuï el treball desenvolupat al llarg de la proposta. Aquesta activitat servirà de síntesi i aplicació a la realitat festiva actual de Barcelona del contingut treballat en la previsita i la visita a les Cases de la Festa.

L'activitat postvisita ens permetrà donar resposta a la pregunta problema següent:

En quina mesura podem considerar el bestiari festiu com una de les expressions festives més importants de Barcelona?

Què farem i com ho farem?

ACTIVITAT D'ENSENYAMENT I APRENTATGE

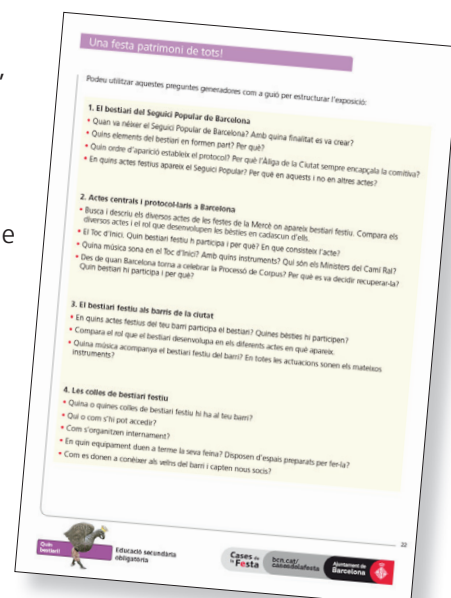
Plantejarem a l'alumnat un encàrrec hipotètic fet per l'Ajuntament de Barcelona per muntar una exposició divulgativa sobre el bestiari festiu de la ciutat.

Aquesta exposició s'estructurarà en quatre àmbits temàtics:

1. El bestiari del Seguici Popular de Barcelona
2. Actes centrals i protocol·laris a Barcelona
3. El bestiari festiu als barris de la ciutat
4. Les colles de Bestiari Festiu de la Ciutat

Dividirem el grup classe en quatre subgrups, cadascun dels quals haurà de treballar un dels àmbits temàtics, que presentarà amb el suport que consideri més adient (textual, audiovisual, iconogràfic o d'altres), tenint en compte que el resultat final ha de ser una exposició conjunta que ha de tenir certa unitat.

Aquesta proposta conclouria amb la realització de l'exposició a l'aula o en un espai més idoni del centre d'estudis.

Per facilitar la tasca cadascun dels grups disposarà d'unes preguntes generadores que serviran de base per estructurar els àmbits temàtics de l'exposició. Aquestes, però, poden ser adaptades o ampliades segons el criteri de cada grup de treball:

1. El bestiar del Seguici Popular de Barcelona

- Quan va néixer el Seguici Popular de Barcelona? Amb quina finalitat es va crear?
- Quins elements del bestiar en formen part? Per què?
- Quin ordre d'aparició estableix el protocol? Per què l'Àliga de la Ciutat sempre encapçala la comitiva?
- En quins actes festius apareix el Seguici Popular? Per què en aquests i no en altres actes?

2. Actes centrals i protocol·laris a Barcelona

- Busca i descriu els diversos actes de les Festes de la Mercè on apareix bestiar festiu. Compara els diversos actes i el rol que desenvolupen les bèsties en cadascun d'ells.
- El Toc d'Inici. Quin bestiar festiu hi participa i per què? En què consisteix l'acte?
- Quina música sona en el Toc d'Inici? Amb quins instruments? Qui són els Ministrils del Camí Ral?
- Des de quan Barcelona torna a celebrar la Processó de Corpus? Per què es va decidir recuperar? Quin bestiar hi participa i per què?

3. El bestiar festiu als barris de la ciutat

- En quins actes festius del teu barri participa el bestiar? Quines bèsties hi participen?
- Compara el rol que el bestiar desenvolupa en els diferents actes en què apareix.
- Quina música acompanya el bestiar festiu del barri? En totes les actuacions sonen els mateixos instruments?

4. Les colles de bestiar festiu

- Quina o quines colles de bestiar festiu hi ha al teu barri?
- Qui o com s'hi pot accedir?
- Com s'organitzen internament?
- En quin equipament duen a terme la seva feina? Disposen d'espais preparats per fer-la?
- Com es donen a conèixer als veïns del barri i capten socis nous?

Els nois i noies poden cercar informació a diferents fonts documentals, entrevistes personals a persones involucrades amb les colles de bestiar festiu o bé per Internet. Us proposem l'ús de la pàgina web de la Coordinadora de Gegants i Bestiar de Ciutat Vella: <http://www.ccgbcv.cat> (hi trobareu informació de tots els actes centrals i protocol·laris de Barcelona i del bestiar que compon el Seguici Popular), i també la web de cultura popular de l'Ajuntament de Barcelona <http://www.bcn.cat/culturapopular> (hi trobareu recursos diversos sobre bestiar festiu i diferents colles de bestiar de la ciutat).

Quin
bestiar!

Educació secundària
obligatòria

Fes teva
la cultura
popular

A continuació us proporcionem la informació necessària per dur a terme l'activitat:

El Seguici Popular de Barcelona

Amb el projecte "Recuperació de la imatgeria festiva de Ciutat Vella", impulsat el 1984 per Xavier Cordoní, van anar apareixent noves versions de figures històriques com el Drac (1987), la Mulassa (1988), l'Àliga (1989), el Lleó (1993), la Víbria (1993), el Bou (1993), la Tarasca (1993) o els cavallets cotoners (1994), que juntament amb els gegants de la Ciutat, els gegants del Pi, els de Santa Maria del Mar i els capgrossos macers formen el Seguici Popular de Barcelona, constituït l'any 1993. El Seguici Popular de Barcelona participa en el Seguici Inaugural, el Toc d'Inici, el Seguici d'Autoritats de la Mercè, i en la Passejada Cívica de les Festes de Santa Eulàlia.

Seguici Inaugural i Toc d'Inici

Des de l'any 1993 les Festes de la Mercè comencen amb la desfilada del Seguici Popular de Barcelona, que a les set de la tarda del dia assenyalat, i després de tres tocs a la porta del Palau de la Virreina, inicia el seu recorregut cap a la plaça de Sant Jaume acompanyat dels Ministrils del Camí Ral, que interpreten la música *Toc d'Inici*, una peça inspirada en la música popular i arranjada per Jordi Fàbregas. A les figures pròpies del Seguici Popular els segueixen també un representant de cada colla de diables de Barcelona, i recentment també els Falcons de Barcelona.

Un cop arribats a la plaça de Sant Jaume comença el Toc d'Inici, que és ballat per membres dels esbarts de Barcelona, i a continuació el Seguici va sortint a la plaça des de l'interior de l'Ajuntament. Aleshores cada figura du a terme el seu ball, interpretat de nou pels Ministrils del Camí Ral.

Seguici d'Autoritats

El matí del dia 24 de setembre, dia de la Mercè, es fa una missa a la basílica dedicada a la mare de Déu. En acabar les autoritats municipals, escortades per llancers de la Guàrdia Urbana, el Seguici Popular de Barcelona, les colles castelleres i la Banda Municipal de Barcelona, es dirigeixen cap a la plaça de Sant Jaume. Al centre de la plaça, davant la façana de l'Ajuntament, l'Àliga de la Ciutat i els gegants de la Ciutat fan els seus balls acompanyats de la Banda Municipal.

La Passejada o Desfilada Cívica de les Festes de Santa Eulàlia

Es tracta d'un acte dins de les Festes de Santa Eulàlia, que des de 1997 ha esdevingut la festa d'hivern de Barcelona. En la Passejada Cívica el dia assenyalat a les vuit del vespre l'Àliga de la Ciutat, el Lleó de Barcelona i els gegants de Santa Maria del Mar, acompanyats pels Ministrils del Camí Ral, van en desfilada des de la plaça de Sant Jaume fins a la de Santa Maria del Mar amb una rèplica del penó de Santa Eulàlia. Un cop arribats davant de la basílica de Santa Maria del Mar el Lleó i els gegants fan la seva ballada. Dins de la basílica l'Àliga de la Ciutat fa una ballada davant de l'altar.

Les músiques de les figures i bèsties del Seguici Popular de Barcelona

La totalitat de les músiques de les figures i bèsties del Seguici podeu escoltar-les al CD *Toc d'Inici. Balls del Seguici Popular de Barcelona*, interpretades pels Ministrils del Camí Ral (2012) dirigits per Jordi Fàbregas. Els Ministrils del Camí Ral són una formació de quaranta músics de música tradicional, integrada per un director musical i 9 gralles, 8 terotes, 5 flabials, 3 sacs de gemecs, 4 fiscorns, 2 tubes, 3 caixes i 4 bombos.

Quin
bestiar!

Educació secundària
obligatòria

Fes teva
la cultura
popular

La Cavalcada de la Mercè

La Cavalcada de la Mercè és un dels actes més coneguts i constants dins de la festa major de la ciutat, i és per això que des dels inicis del segle XX ha canviat diverses vegades de nom: *Cabalgata artística*, *Cabalgata històrica*, *Cabalgata folklòrica*, *Cabalgata de la Merced*, *Cavalcada - Ball de Gegants i Cavalcada de la Mercè*, en són alguns dels noms. Des dels seus orígens els gegants han estat dels pocs elements que ha mantingut la seva presència.

El 1986 la Coordinadora de Geganters de Barcelona és qui assumeix l'organització de l'acte. Des d'aleshores els gegants en són l'element essencial i un fil argumental lliga tot el disseny de l'espectacle, que inclou manifestacions artístiques innovadores i cultura popular tradicional de tot tipus. La Cavalcada se celebra el dia de la Mercè a partir de les sis de la tarda pel centre històric de la ciutat; malgrat que ha canviat de recorregut diverses vegades, sempre passa per la plaça de Sant Jaume. L'acte acostuma a culminar amb el ball d'alguns dels elements més simbòlics que hi han participat.

El Correfoc

L'origen del Correfoc el trobem el 1979 amb la Mostra de Bèsties Fantàstiques, amb unes primeres edicions en què tots els participants eren de fora de Barcelona. Ràpidament l'acte, batejat amb el nom de correfoc, va tenir una gran popularitat i va començar a convocar gran quantitat de públic jove. Aquest èxit va estimular el naixement de noves colles de diables i bestiar de foc, moltes de les quals tenien la finalitat de participar en aquest tipus d'acte festiu. L'èxit va ser fulgurant i es va estendre per arreu de Catalunya fins esdevenir una activitat imprescindible en qualsevol festa.

Amb el pas del temps la participació en el Correfoc es va limitar molt a les colles d'àmbit barceloní, i com a molt metropolità, sobretot des que la Coordinadora de Colles de Diables i Bestiari de Foc de Barcelona primer, i la Territorial del Barcelonès de l'Agrupació del Bestiari Festiu i Popular de Catalunya després, n'assumissin la realització.

L'acte ha canviat diverses vegades de recorregut i també de format d'inici o cloenda. La fórmula actual consisteix en la Ceptrotada i la Porta de l'Infern. La Ceptrotada consisteix en l'encesa simultània de ceptrots, forques i estendards més impressionants de cada colla, que dona pas a l'encesa de la Porta de l'Infern, una estructura escenogràfica construïda expressament per a l'acte. Quan la porta s'obre surten ordenadament les colles de diables i bestiar participants i fan un recorregut de pràcticament un quilòmetre, actualment per la Via Laietana. L'acte s'ha fixat el dissabte a la tarda dins de les Festes de la Mercè; si el dia de la Mercè cau en dissabte, aleshores es canvia pel diumenge.

La Processó Festiva de Corpus

La festivitat del Corpus neix al segle XIII. D'entre els diversos actes que tenien lloc durant el dijous de Corpus, dia escollit per a la celebració, va ser la processó la que va tenir una acceptació popular més ràpida. Més enllà del seu origen i contingut religiós, la processó es va convertir en la gran festa ciutadana, un aparador dels diversos col·lectius i sectors socials representatius de la ciutat. Era un gran acte social que implicava la participació de tothom, els barcelonins esperaven tot l'any per participar en la festa. Tot plegat anava acompanyat de bandes musicals i dels coneguts entremesos, comparses teatrals que representaven escenes de la història sagrada. Àngels, dimonis, dracs, gegants i vibries seran l'origen de moltes de les expressions festives que encara avui ens meravellen en les nostres festes ciutadanes.

Quin
bestiar!

Educació secundària
obligatòria

Fes teva
la cultura
popular

Després de molts anys desapareguda, l'any 1988 el capítol de la catedral va reprendre la processó, que tenia un caire exclusivament religiós. L'any 1992 es va recuperar el Corpus com a festa de caire ciutadà, amb una nova processó que es desenvolupa el diumenge a la tarda després del dijous de Corpus amb un seguici que consta de dos fragments ben diferenciats, un format per la comitiva festiva, amb els elements folklòrics, i l'altre religiós, separats tots dos per una certa distància. La primera part està integrada pels gegants de la Ciutat, el Pi, Sant Roc de la plaça Nova, els gegants Nous de la Casa de Caritat i de Santa Maria del Mar, els capgrossos macers de la ciutat i el nan Cu-cut de la plaça Nova, l'Àliga de la Ciutat, els cavallets cotoners, el Lleó, la Mulassa, el Bou, la Víbria, el Drac, la Tarasca i el Dofí, els balls de bastons, el ball de cercolets, els falcons i els Castellers de Barcelona, la Banda Municipal de Barcelona i diversos grups de música tradicional i popular. La segona part està integrada per la processó religiosa, amb la custòdia en el tron del rei Martí sota tàlem. La processó recorre la plaça de Sant Jaume, el carrer del Bisbe, la plaça Nova i els carrers dels Arcs i el Portal de l'Àngel; des d'aquest lloc segueix el mateix recorregut que la processó religiosa de la Seu Catedral que precedeix, i finalitza a l'avinguda de la Catedral.

Quin
bestiari!

Educació secundària
obligatòria

**Fes teva
la cultura
popular**

MATERIAL PER ALS ALUMNES

Quin
bestiari!

Educació secundària
obligatòria

**Fes teva
la cultura
popular**

Què és la cultura popular i tradicional?

En quina mesura la cultura popular i tradicional es pot considerar patrimoni cultural immaterial?

Imagineu que volem presentar una candidatura a la UNESCO per considerar Patrimoni Cultural Immaterial de la Humanitat una de les expressions festives de la cultura popular catalana.

Escolliu una de les següents expressions festives de la cultura popular i tradicional catalana:

Els castells

Coordinadora de Colles Castelleres de Catalunya

Els gegants, nans i capgrossos

ICUB-Pep Herrero

Les sardanes

ICUB-Pep Herrero

El ball de bastons

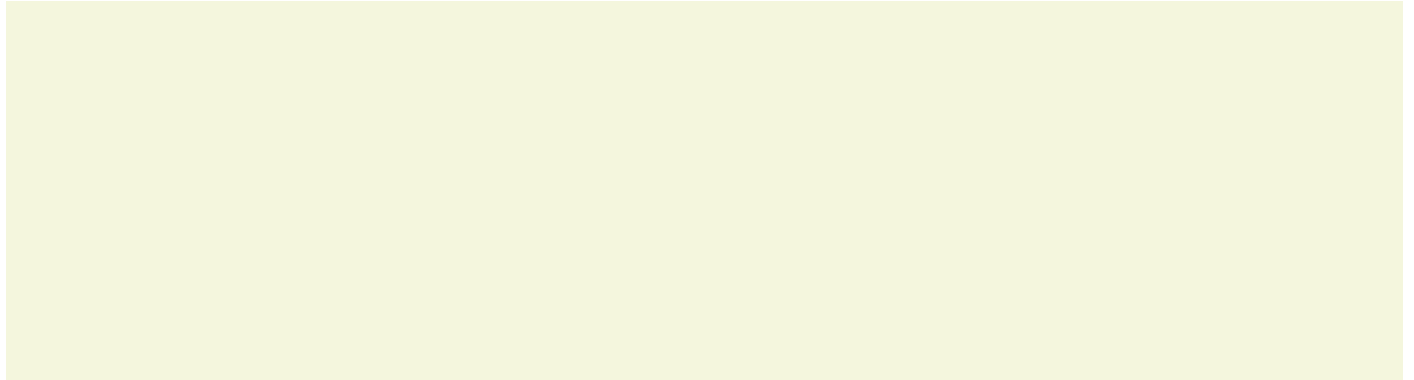
ICUB-Pep Herrero

Presenteu les vostres candidatures i argumentacions a l'aula **en el suport que considereu més adient** (paper, Power Point, audiovisual, blog, etc.).

1. Desenvolueu per grups un treball d'investigació al voltant de les preguntes generadores següents:

- Com definiríeu la cultura popular i tradicional? Posa'n exemples.

A partir de la lectura d'aquest fragment extret del document aprovat per l'assemblea de la Coordinadora de Colles Castelleres de Catalunya el 24 de març de 2012, extreu les característiques principals que defineixen la cultura popular i tradicional, defineix-la i posa'n exemples.

Document aprovat per l'assemblea de la Coordinadora de Colles Castelleres de Catalunya el 24 de març de 2012.

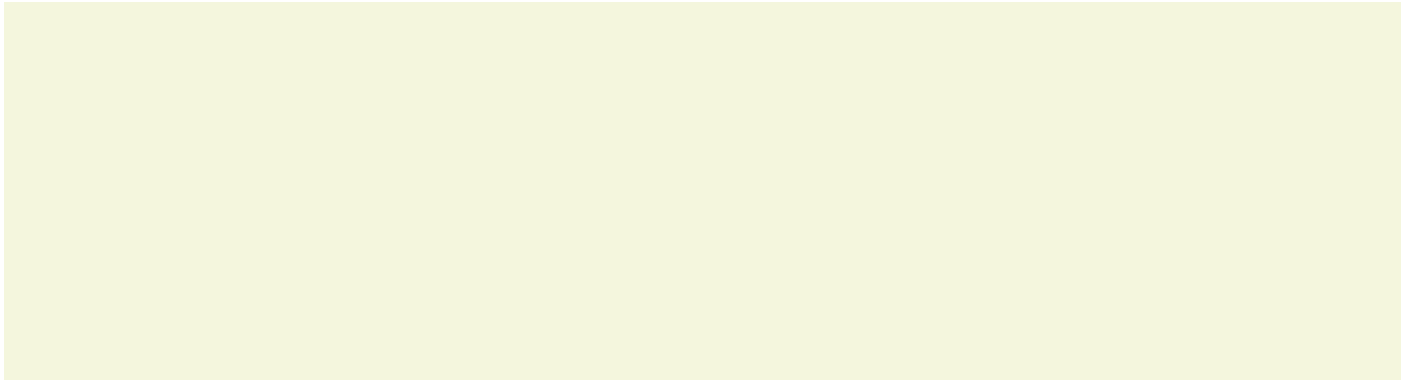
El fet casteller, amb més de dos-cents anys d'història, té el seu origen a Valls i s'ha estès progressivament arreu del país com una manifestació festiva més de la cultura popular catalana d'arrel tradicional. Els castells es construeixen sobre la base de l'esforç i la coordinació d'un conjunt de persones que d'una manera lliure s'agrupen en diferents colles, en les quals la cultura, la tradició, la identitat i l'amistat fan de nexes d'unió. El fet casteller i les colles som el resultat d'una evolució que ens ha permès, tot preservant els nostres senyals d'identitat, d'adaptar-nos amb èxit a la societat catalana contemporània, superant al llarg de la història tot tipus d'avatars [...].

Els castells constitueixen una activitat col·lectiva que es desenvolupa en un espai públic a través de l'esforç coordinat d'un conjunt de persones organitzades en el si d'una colla castellera, abillades amb vestits identificadors, les quals enlairen, al so d'una música tradicional coneguda com el toc de castell, unes construccions humanes de característiques predeterminades, que requereixen habilitat pràctica i preparació, i que serveixen per expressar una aspiració col·lectiva materialitzada en un ambient festiu i promouen una comunió basada en uns sentiments compartits pels castellers i el públic present a l'actuació.

Què és la cultura popular i tradicional?

- Com definiries el patrimoni cultural immaterial? En què es diferencia respecte al patrimoni cultural material?

A partir de l'observació de les imatges, reflexioneu sobre les diferències que hi ha entre el patrimoni material i l'immaterial, i definiu aquest últim.

PATRIMONI CULTURAL MATERIAL

Plaça de Rei

Direcció d'imatge i Serveis Editorials. Pepe Navairo

Antonio Lajusticia Bueno

Park Güell

PATRIMONI CULTURAL IMMATERIAL

Correfoc

ICUB-Pep Herrero

Carles Somoza

Castellers de la Sagrada Família

- Què es requereix per formar part del Patrimoni Cultural Immaterial de la Humanitat?

A partir de l'estudi dels següents textos, fragments sobre les candidatures dels castells i la Patum com a Patrimoni Cultural Immaterial de la Humanitat, distingiu els elements que es consideren bàsics perquè una expressió cultural esdevingui Patrimoni Immaterial de la Humanitat.

Descripció dels “castells” per la UNESCO com a part del Patrimoni Cultural Immaterial de la Humanitat, 2010

El Comitè [...] convé que [aquest element] compleix amb els criteris d'inscripció a la Llista Representativa del Patrimoni Cultural Immaterial de la Humanitat, tenint en compte que:

- La població de Catalunya considera que la tradició de les torres humanes forma part integrant de la seva identitat cultural. Aquesta tradició es transmet de generació en generació, de manera que confereix als membres de la comunitat un sentiment de continuïtat, cohesió social i solidaritat.
- La seva inscripció a la Llista Representativa podrà promoure el patrimoni cultural immaterial com a instrument d'enfortiment de la cohesió social, fomentant al mateix temps el respecte del diàleg cultural i la creativitat humana.
- S'han descrit amb minuciositat les mesures de salvaguarda adoptades actualment i les previstes per al futur, i també s'ha mostrat el compromís contret per l'Estat i les comunitats per aplicar-les amb vista a garantir la viabilitat d'aquest element cultural.
- L'expedient de candidatura s'ha preparat mitjançant consultes i cooperació amb els dipositaris d'aquesta tradició, que han atorgat a més el seu consentiment lliure, previ i amb coneixement de causa.

Descripció de la “Patum” per la UNESCO com a part del Patrimoni Cultural Immaterial de la Humanitat, 2008

La Patum de Berga és una manifestació popular que es remunta a les festivitats que acompanyaven les processons del Corpus Christi a l'edat mitjana. Representacions teatrals i desfilades de personatges diversos animen els carrers d'aquest municipi català situat al nord de Barcelona. La Patum se celebra tots els anys durant la setmana del Corpus, entre final de maig i final de juny.

Una reunió extraordinària del Consell Municipal, la sortida del Tabal —gran tambor emblemàtic que presideix les festivitats— i els Quatre Fuets anuncien el principi de les celebracions. Els dies següents es desenvolupen diverses manifestacions, les més importants de les quals són les «passades»: la Patum de Lluïment, la Patum Infantil i la Patum Completa. La Taba (una pandereta), els Cavallets (cavalls de cartró), les Maces (dimonis amb maces i fuets), les Guites (monstres que envesteixen), l'Àguila, els nans capgrossos, els Plens (diables de foc) o els gegants disfressats de sarraïns desfilen successivament pels carrers fent acrobàcies, llançant coets i tocant música enmig d'una alegre gentada. Tots aquests personatges es reuneixen per participar en el ball final, el Tirabol.

La Patum de Berga ha conservat la seva barreja d'arrels profanes i religioses. Es distingeix de les altres festes de la regió per la seva riquesa i diversitat, la persistència del teatre de carrer medieval i els seus components rituals. Tot i que la supervivència de la tradició sembla garantida, cal vetllar perquè el fort desenvolupament urbà i turístic no alteri el seu valor.

Què és la cultura popular i tradicional?

2. Investiga sobre l'expressió festiva de la cultura popular i tradicional catalana que has escollit (origens, en què consisteix, i evolució al llarg de temps).

3. A partir de les següents imatges, reflexiona sobre quins valors consideres que són essencials en el desenvolupament d'expressions de la cultura popular.

Colla del Drac de Poblenou

Colla del Drac del Poble Nou

Coordinadora de Colles Castelleres de Catalunya

Coordinadora de Colles de Castellers de Catalunya

ICUB-Pep Herreró

Falcons de Barcelona

ICUB-Pep Herreró

Correfoc de Barcelona

Colla del Drac de Poblenou

Colla del Drac del Poble Nou

Coordinadora de Colles Castelleres de Catalunya

Castellers de Barcelona

Ball de sardanes

Carles Somoza

Castellers de la Vila de Gràcia

Coordinadora de Colles Castelleres de Catalunya

4. A partir de les conclusions extretes de les diferents activitats argumenteu la vostra candidatura i prepareu la presentació que exposareu a l'aula.

Una festa patrimoni de tots!

En quina mesura podem considerar el bestiari festiu com una de les expressions festives més importants de Barcelona?

L'Ajuntament de Barcelona ens ha encarregat muntar una exposició divulgativa sobre el Bestiari Festiu de la ciutat.

Dissenyem la nostra exposició! Aquesta s'estructurarà en quatre àmbits temàtics:

1. El bestiari del Seguici Popular de Barcelona
2. Actes centrals i protocol·laris a Barcelona
3. El bestiari festiu als barris de la ciutat
4. Les colles de bestiari festiu

Escolliu un dels àmbits temàtics, desenvolueu-lo i presenteu-lo amb el suport que considereu més adient, tenint en compte que el resultat final ha de ser una exposició conjunta que ha de tenir una certa unitat.

Quin
bestiari!

Educació secundària
obligatòria

Cases de
la Festa

[bcn.cat/
casesdelafesta](http://bcn.cat/casesdelafesta)

Ajuntament de
Barcelona

Podeu utilitzar aquestes preguntes generadores com a guió per estructurar l'exposició:

1. El bestiar del Seguici Popular de Barcelona

- Quan va néixer el Seguici Popular de Barcelona? Amb quina finalitat es va crear?
- Quins elements del bestiar en formen part? Per què?
- Quin ordre d'aparició estableix el protocol? Per què l'Àliga de la Ciutat sempre encapçala la comitiva?
- En quins actes festius apareix el Seguici Popular? Per què en aquests i no en altres actes?

2. Actes centrals i protocol·laris a Barcelona

- Busca i descriu els diversos actes de les festes de la Mercè on apareix bestiar festiu. Compara els diversos actes i el rol que desenvolupen les bèsties en cadascun d'ells.
- El Toc d'Inici. Quin bestiar festiu hi participa i per què? En que consisteix l'acte?
- Quina música sona en el Toc d'Inici? Amb quins instruments? Qui són els Ministers del Camí Ral?
- Des de quan Barcelona torna a celebrar la Processó de Corpus? Per què es va decidir recuperar-la? Quin bestiar hi participa i per què?

3. El bestiar festiu als barris de la ciutat

- En quins actes festius del teu barri participa el bestiar? Quines bèsties hi participen?
- Compara el rol que el bestiar desenvolupa en els diferents actes en què apareix.
- Quina música acompanya el bestiar festiu del barri? En totes les actuacions sonen els mateixos instruments?

4. Les colles de bestiar festiu

- Quina o quines colles de bestiar festiu hi ha al teu barri?
- Qui o com s'hi pot accedir?
- Com s'organitzen internament?
- En quin equipament duen a terme la seva feina? Disposen d'espais preparats per fer-la?
- Com es donen a conèixer als veïns del barri i capten nous socis?

ANNEX

Recursos

Quin
bestiari!

Educació secundària
obligatòria

**Fes teva
la cultura
popular**

Cultura popular i valors

Publicacions

- Bargalló, Josep. *Cultura popular, cultura nacional. Elogi de la diversitat i la interculturalitat (Reflexions a l'entorn de l'estructuració d'un model festiu i simbòlic plural)*. Disponible en línia a: <http://www.festes.org/arxius/elogidiversitat.pdf> [Consulta: 13 de novembre del 2013].
- Quintana, Jordi, i Jordi Cerdà. "Cultura popular, cultures populars i escola", *Perspectiva escolar*, núm. 293, p. 2-9, 2005. Disponible també en línia a: http://www.ub.edu/ntae/jquintana/articles/QuintanaCerdà_culturesPE.pdf [Consulta: 13 de novembre del 2013].
- Quintana, Jordi, i Jordi Puig. *Les Cases de la Festa a Barcelona: imatgeria, foc i música*, col. Quaderns del Consell de Coordinació Pedagògica, núm. 6, ed. Institut Municipal d'Educació de Barcelona, 2013.
- Soler, Joan. *Enciclopèdia de la Fantasia Popular Catalana*. Barcelona, Barcanova, 1998.
- Soler, Joan. *Cultura popular tradicional*. Barcelona, Pòrtic, 2001.
- Soler, Joan (dir.). *Tradicioniari. Enciclopèdia de la cultura popular de Catalunya*. Vol 4. «La festa». Barcelona, Enciclopèdia Catalana, 2005.

Bestiari festiu

Internet

- Abellan, Albert, i Jan Grau. «Bestiari» (ponència presentada al Segon Congrés de Cultura Popular i Tradicional Catalana). Disponible també en línia a: <http://www.festes.org/arxius/ponenciabestiari.pdf> [Consulta: 13 de novembre del 2013].
- Navarro, Miquel. «Correfocs»: http://www.phpwebquest.org/catala/webquest/soporte_tabbed_w.php?id_actividad=2687 [Consulta: 13 de novembre del 2013].
- *El Seguici Popular de Barcelona*: <https://sites.google.com/site/casesdelafesta/home> [Consulta: 13 de novembre del 2013].
- Mora, Maria Carles. «Que bèstia! Anàlisi del bestiari popular català» (treball de recerca de 2n de batxillerat), Lleida, IES Gindàvols, 2009. Disponible en línia a: <http://www.recercat.net/bitstream/handle/2072/13437/2008PJ10268.pdf?sequence=1> [Consulta: 13 de novembre del 2013].
- *Bèsties de festa*. TVC, La Tarasca, 2001. Televisió de Catalunya: http://www.edu3.cat/Edu3tv/Fitxa?p_id=46503&p_ex=bestiari [Consulta: 13 de novembre del 2013].

Quin
bestiari!

Educació secundària
obligatòria

Fes teva
la cultura
popular

Bibliografia

- Amades, Joan. *Gegants, nans i altres entremesos*. Barcelona, La Neotípia, 1934.
- Bellés, Xavier. *Els bestiaris medievals: llibre d'animals i de símbols*. Barcelona, Rafael Dalmau Editors, 2004.
- Brisset Martín, Demetrio E. *Antropología visual de la simbología del cautiverio femenino*. Màlaga, Gazeta de Antropología, 2007.
- Carbó, Amadeu i Antoni Serés. *Corpus, un passeig per la història i per la festa*. Tarragona, Edicions El Mèdol, 1997.
- Colla del Drac del Poble Nou. *La Víbria. Quatre notes sobre la vida i costums d'aquesta singular bestiola*. Barcelona, Colla del Drac del Poble Nou, 1992.
- Cordoní, Xavier. *Altíssims senyors, nobles bèsties*. Barcelona, ed. L'Agulla, 2001.
- Cordoní, Xavier, i Sete Udina. *Bèsties de festa! Història del cens il·lustrat del bestiar popular amb 700 figures*. Barcelona, ed. Cim, 2008.
- Delacampagne, Ariane i Christian. *Animales extraños y fabulosos*. Madrid, Casariego, 2005.
- Diversos autors, *Ponències del II Congrés de Cultura Popular i Tradicional Catalana*. Barcelona, Departament de Cultura, Generalitat de Catalunya, 1997.
- Fàbregas, Xavier. *El llibre de les bèsties, zoologia fantàstica catalana*. Barcelona, Edicions 62, 1983.
- Lalueza, Carles. *El bestiar extingit*. Lleida, Pagès Editors, 2003.
- Panunzio, Saverio. *Bestiaris* (volums I i II). Barcelona, Barcino, 1964.
- Massip, Francesc. «La víbria o vibre: un monstre espectacular en el bestiar festiu», a Blanch, Jordina. *Tocats de Foc. Simbologies festives i vibries ancestrals*. Tarragona, col·lecció Els Titans. Sèrie Festa Major, 3. Edicions el Mèdol, 2003.

Quin
bestiar!

Educació secundària
obligatòria

**Fes teva
la cultura
popular**

Projecte didàctic: **Fragment, serveis culturals**

Desenvolupament de continguts: **Carles Somoza**

Il·lustracions: **Sara Ruiz**

Disseny gràfic: **Fons Gràfic**

Fotografies: **diversos autors**

Implementació del programa educatiu: **Fragment, serveis culturals**

Producció i coordinació: **Servei de Cultura Popular de l'Institut de Cultura de Barcelona**

Copyright: **Fragment, serveis culturals** i **ICUB-Ajuntament de Barcelona**

Quin
bestiar!

Educació secundària
obligatòria